

Beskrivning av gruppen elever med hörselnedsättning och invandrarbakgrund

Obekräftade uppgifter gör gällande att en stor andel av elever med invandrarbakgrund har någon form av hörselnedsättning, men ännu finns det inte några officiella siffror. Elever med hörselnedsättning och invandrarbakgrund är en grupp som löper stor risk att hamna i ett ingenmansland mellan handikapp- och invandrarfrågor. De kommer till skolan med olika förutsättningar och erfarenheter. En del av dem kommer hit i skolåldern, medan andra är födda i Sverige, men föräldrarna är kanske ändå inte förtrogna med det nya samhället eller det nya språket. Alla har olika bakgrund i fråga om kultur, språk, vistelselängd i det nya landet, tidigare skolgång m.m.

Allt fler barn har flyktingbakgrund, med svåra upplevelser bakom sig, vilket gör att skolan måste ägna dem särskild uppmärksamhet. De kommer hit antingen ensamma, med familjen eller delar av familjen. De bär med sig oro, sorg och svåra upplevelser. I Sverige möts de av väntan på beslut i asylärendet, vilket skapar ny oro och svårigheter i familjen. När föräldrarna plågas av ångest och ovisshet för framtiden, riskerar barnen att lämnas ensamma med sina problem. I många fall kan en fungerande barn- och skolverksamhet ge barnen uttrycksmöjligheter och hjälp att hitta en struktur i vardagen. För många är förskolan och skolan en av de få kontakter de har med det svenska samhället.

Många barn har kommit till Sverige från krigshärjade länder, länder i fattigdom eller genom att föräldrarna är politiska flyktingar. Gemensamt för många av dessa barn är att de ofta fått en bristfällig hörselvård. Kanske har föräldrarna inte märkt att barnet hör dåligt. Barnen kan ha haft öroninflammationer, som blivit kroniska, för att det inte funnits tillgång till antibiotika. Det är också vanligt att barn har bullerskador av olika grad som orsakats av att de befunnit sig i ett krigshärjat område.

Ett barn med hörselnedsättning och invandrarbakgrund kan med hörhjälpmedel och stöd från föräldrar, hörselvård, förskola och skola utvecklas som andra barn. Problem kan uppstå när man fokuserar på hörselnedsättningen eller på invandrarbakgrunden var för sig utan att ta hänsyn till hur dessa aspekter samspekar med varandra och hur barnet utvecklas i ett helhetsperspektiv.

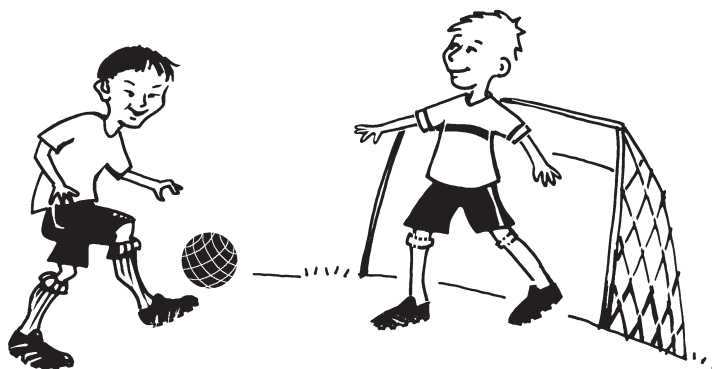
***Lian** är sexton år och kom från Vietnam när han var fyra år. Familjen började att märka av hans hörselskada, innan han började skolan och fick stöd av en hemvägledare⁸, som tränade barnet genom lek och gav handledning till föräldrarna. Han började i en skola nära hemmet. Han kommunicerade på vietnamesiska med föräldrarna, men i skolan hörde han inte mycket av det som sades på lektionerna. Han satt tyst och vän-*

⁸ Hemvägledare = förskollärare som är speciallärare inom hörselområdet

tade på rasten, för då kunde han spela fotboll och förstå och göra sig förstådd av kamraterna. Kommunikation uppstod trots språksvårigheter och hörselnedsättning!

Men hörselnedsättningen gjorde att inläring, kommunikation och socialt samspel med andra barn försvårades. Han behövde därför hjälp med att få saker och ting förklarade för sig. Han fick modersmålsundervisning och hjälp av en hörselpedagog under hela grundskolan.

”De har hjälpt mig att komma så långt som jag är nu”, säger han stolt. ”Mina föräldrar kunde inte hjälpa mig för att de inte kan någon svenska. I går började jag på gymnasieskola. Jag vill bli ingenjör men kommer aldrig att sluta spela fotboll!”

Elever med hörselnedsättning och invandrarbakgrund bör ha möjlighet att utvecklas utifrån sina förutsättningar precis som alla andra elever. För det krävs arbetssätt och insatser som stödjer varandra utan att fokusera på funktionshinder eller invandrarbakgrund. Hörselnedsättning och invandrarbakgrund skall alltid ses i ett helhetsperspektiv.

Förskolan

När ett barn föds med hörselskada, behöver barnet, föräldrar och syster stöd av personer som har erfarenhet och kunskap om hörselhandikapp. Detta stöd ges av landsting och kommun.

Föräldrar och barn får träffa teamet på landstingets barnhabilitering, som kan bestå av läkare, hörselvårdskonsulent, audionom, kurator, psykolog, logoped och tekniker. Föräldrarna erbjuds samtal med kurator eller psykolog. Landstingets hemvägledare/hörselpedagog kommer sedan att fortsätta habiliteringen med barnet i hemmet.

Det hörselskadade barnet får mycket uppmärksamhet under de första åren. Detta kan av många föräldrar, inte minst föräldrar med invandrarbakgrund, upplevas som både arbetsamt och märkligt. I många av de länder som invandrarföräldrarna kommer från är det tvärt om. Ett barn med handikapp ska inte synas eller få uppmärksamheten på sig. Att få ett handikappat barn ses ibland som ett straff från Gud.

När barnet ska börja förskolan, ska föräldrarna ta ställning till om barnet ska gå i en vanlig förskola nära hemmet eller i en hörselgrupp eller hörselförskola, om sådan finns.

Väljer man förskolan nära hemmet, kan hemvägledaren fortsätta att träna barnet. Det kan vara tryggt för barnet att gå på samma förskola som kompisarna hemma. Kanske finns det fler barn som har samma modersmål. Med en anpassad miljö och barngrupp kan det fungera mycket bra, om barnet har en lättare hörselnedsättning.

På hörsel förskolan är barngruppen inte så stor med tanke på funktionshindret. Lokalerna är också ljudanpassade, så det fungerar bra med hörapparat.

Genom att träffa andra hörselskadade stärker barnet sin identitet och lär sig att vara stolt över sin hörapparat och att glädjas åt teckenkommunikation. Hemma får barnet inte använda sig av teckenstöd, och hörapparaten ska helst inte synas. Detta kan bidra till att barnet ibland hamnar i en identitetskris i fråga om sitt funktionshinder.

En iransk flicka berättade att hon tar av sig hörapparaten när hon träffar sina släktingar.

– De kan inte acceptera att jag är handikappad, och de säger till min mamma att det är Allahs straff. Mamma gråter och säger att Allah inte har något att straffa henne eller mig för. Åt detta fnyser min farmor. Så jag tar av hörapparaten och säger att jag hör bättre nu, men det är inte sant.

Det är mycket viktigt att föräldrar till barn med hörselskador får träffa andra föräldrar med liknande erfarenhet för att utbyta tankar.

Skolan

För eleven som kommit till Sverige efter språkinlärning i hemlandet, med en hörselnedsättning som upptäcks först här, blir det svårt att lära ett nytt språk. Ofta har barnet ett torftigt eget språk. Detta kan bero på hörselskadan men också på att mamma talar ett språk och pappa ett annat. Familjen har kanske levt under hot och varit på flykt länge, vilket medfört att tid för lek och inlärning varit minimal. Elever med invandrarbakgrund har rätt att gå i förberedelseklass för att träna svenska språket. För den hörselskadade eleven tar lärandet längre tid.

Inför skolstarten är det mycket föräldrar till hörselskadade barn ska ta ställning till.

- Ska barnet gå i vanlig klass eller i en hörselklass?
- Kommer mitt barn att behöva lära sig teckenspråk?

- Är specialsolan⁹ den rätta skolformen?
- Hur ska barnet klara det svenska språket?
- Finns det förberedelseklass?
- Kommer barnet att få modersmålsundervisning?
- Om vi väljer vanlig klass, vilket stöd får barnet då?
- Hur stor blir klassen?
- Vilken skolform är bäst med tanke på kamrater?

Elevbeskrivning:

Sean kom till Sverige som mycket liten. Hans mamma kommer från Iran och pappan från Kuwait. De flydde under Gulfkriget. Sean föddes för tidigt mitt under ett bombanfall.

Sean har en grav dubbelsidig hörselnedsättning, som orsakats av syrebrist under förlossningen. Han har också problem med att koncentrera sig och kan inte sitta stilla och jobba i skolan. Han har fått diagnosen ADHD/DAMP. Seans föräldrar har valt att Sean ska gå i hörselklass.

Hörselklass/grupp

En hörselklass skiljer sig från en vanlig klass genom att alla elever som går där är hörselskadade. Klassrummet är anpassat ljud- och ljusmässigt, och alla elever har tillgång till teleslinga/hörselslinga¹⁰, som är kopplad på det sättet att alla kan höra alla. Elevantalet är begränsat och överstiger inte 10 elever.

Läraren eller de lärare som undervisar är utbildade hörselpedagoger/ speciallärare/lärare och har god kunskap om hörselproblematik.

⁹ I Sverige finns 5 regionala skolor för elever med hörselnedsättning. Det finns också en rikstäckande skola för elever med utvecklingsstörning och hörselnedsättning.

¹⁰ Ur Första hörboken: De flesta hörapparater är utrustade med en telespole av lindad tunn koppartråd. Ska man lyssna via telespolen använder man omkopplaren på hörapparaten. När ljudet från t.ex. TV:en omvandlas till svagström leds detta ut till en ledningstråd som kan placeras längs golvlisen eller runt halsen. Ledningstråden/hörselslingan bildar ett magnetiskt fält som via telespolen omvandlas till hörbart ljud i hörapparaten.

Hörselklassen är ofta integrerad på en vanlig skola, och det är också vanligt att man samarbetar med en hörande parallellklass. Samarbetet syftar till att de hörselskadade eleverna ska träna sig i att fungera i en större klass. Det är också viktigt att få en större kamratgrupp. Träning i den stora klassen kan vara att själv ta ansvar för att ta med sändare och mottagare, så det blir möjligt att använda T-läge på hörapparaten i svåra lyssningssituationer. Att lära eleverna att själva ta ansvar är bra, men det innebär också att det kan uppstå tillfällen då eleven inte har hört "rätt". Det är lätt att överskatta sin förmåga att höra i t.ex. pratiga och slamriga situationer, och eleven vet inte själv att han/hon har hört "fel", för eleven har ju hört något, som sedan tolkats fel. En hörselpedagog känner till dessa problem och ser då till att upprepa och sammanfatta det som har sagts och försäkras om att eleven fått rätt information.

Elevbeskrivning:

Jacki, Angeliqa och Miriam kommer från en romersläkt (zigenare), som funnits i Sverige i flera generationer. Trots detta ser familjen sig som romer i första hand och följer dess kultur till stor del. Alla tre syskonen är hörselskadade i olika grad sedan födelsen. Jacki är äldst och går i årskurs 5, och Angeliqa och Miriam är tvillingar och går i årskurs 1. Alla tre har hörapparat men använder dem endast i skolan. Tvillingarna fick sina hörapparater när de var små, medan Jacki började använda sin först i årskurs 5, därför att släkten inte accepterade att Jacki, som var äldst och ende son, hade en hörselskada.

Jacki hade det mycket besvärligt under sina första skolår. Föräldrarna ville inte att skolan skulle prata om Jackis hörselnedsättning, och de ville inte att han skulle få extra stöd av en hörselpedagog. Jacki själv blev en mästare på att låtsas höra, och han kamouflerade sin hörsel-förlust med att småprata med kamraterna och på så sätt ha alibi för att han inte hört.

När tvillingarna började skolan, var de redan duktiga hörapparat-användare, och de lärde sig snabbt att läsa och skriva och blev snabbt duktigare i skolan än Jacki, trots att han var äldre. Jacki fick minder-värdeskomplex och blev nu mycket stökig både hemma och i skolan. Han började också i smyg att prova sina systrars hörapparater. Det blev Jacki själv som övertygade sina föräldrar om att han behövde en hörapparat.

Integrerad i vanlig skola nära hemmet

För eleven med hörselnedsättning och invandrabakgrund som går integrerad i hemskolan är det många faktorer som påverkar skolsituationen. Eftersom den integrerade hörselskadade eleven ofta är ensam om sin situation på skolan, anordnas kompisträffar med andra elever som befinner sig i samma situation. Det är också mycket viktigt att få upptäcka att man inte är ensam hörselskadad och invandrare. Även föräldrar till elever med hörselskada behöver träffas ibland endast i sin egen etniska grupp.

1. Klassrummets beskaffenhet

För att göra lyssningsmiljön bättre för den hörselskadade eleven är det viktigt att ljudanpassa klassrummet. Om undervisningen ska fungera för eleven, får det inte eka för mycket. En hörselingsjör gör en mätning av efterklangstiden i klassrummet (rummets eko). I ett klassrum där normalhörande elever vistas rekommenderas en efterklangstid på 0,7 sekunder och för en hörselskadad elev 0,5 sekunder.¹¹ Om efterklangstiden är för lång, kan man avhjälpa detta genom att sätta upp absorberande plattor i taket. Efterklangstiden kan också bli kortare med hjälp av gardiner och mattor på golven.

En kort efterklangstid är viktig för att eleven ska kunna använda sin hörapparat. Men den får inte bli för kort, så allt ljud absorberas. Bänkslammer och stolskrap kan avhjälpas med att välja bänkar med hurtsar på sidorna för att undvika att bänkllock slås igen hårt, och på stolarna bör det finnas mjuka tassar. Även golven bör ses över. Där bör man välja ett material som inte är för hårt. Belysningen är också mycket viktig, och den ska vara så placerad att eleven har bra möjlighet att se lärarens munrörelser. Läraren får inte hamna i skugga.

Utöver dessa åtgärder kan det vara nödvändigt att titta på andra störningar, såsom fläktar och buller utanför klassrummet, trafik, skolgård, fabrik osv. När eleven använder sitt T-läge på hörapparaten, kan störningar från elektriska fält uppstå, t.ex. från datorer och lysrör. Om det uppstår sådana störningar, ta kontakt med hörselingsjör och audionom på hörcentralen.

2. Elevantalet

Det får inte vara för många elever i klassen – ju större klass desto mer buller.

3. Placeringen i klassrummet

Var i klassrummet eleven ska placeras beror på hörselnedsättningen. En bra grundregel är att alltid ha det bästa örat mot klasskamrater och lärare samt att det finns möjlighet till läppavläsning.

4. Användandet av hörselteknisk utrustning

Har eleven blivit ordinerad hörapparat, behöver han/hon hjälp med att träna att använda den. Om eleven bär hörapparat, kan teleslinga användas vid svårare lyssningssituationer.

¹¹ Rek. av Arbetsmiljönämnden. Även elever i skolan omfattas av arbetsmiljölagen.

5. Lärarna

Det är viktigt att den/de lärare som undervisar eleven känner till den metodik som passar för en hörselskadad elev, såsom att tala tydligt, upprepa svar och frågor från klasskamrater, skriva på tavlan sådant som är viktigt, t.ex. läxor, datum och tider för aktiviteter. Däremot ska man aldrig skriva på tavlan och prata samtidigt. Eleven måste ha möjlighet till läppavläsning. Modersmålläraren och läraren i svenska som andraspråk är viktiga personer för den hörselskadade eleven. De behöver kunskap kring hörselproblematiken för att kunna ge eleven rätt stöd.

6. Stödinsatser

Den eller de lärare och övrig skolpersonal som undervisar eleven kan erbjudas utbildning av Specialpedagogiska institutet. Den kommunala hörselpedagogen ger enskilt stöd till eleven samt handleder skolpersonal.

Inför stadiabyten

De elever som gått i hörselklass i de lägre årskurserna kan välja mellan att fortsätta att gå i hörselklass eller som integrerade på högstadiet. Byten mellan hörselklass och vanlig klass kan ske när som helst. Även de elever som under sina första skolår gått integrerade kan söka till hörselklass när som helst. Det är inte ovanligt att elever som gått integrerade i vanlig klass på låg- och mellanstadiet väljer hörselklass på högstadiet. Det kan fungera bra att gå i vanlig klass i de lägre årskurserna, men ju fler klassrum och lärare det blir, desto svårare blir det att klara lyssnings-situationen för eleven med hörselnedsättning. Många högstadieskolor försöker därför att minimera antalet klassrumsbyten och antal lärare, om det finns en hörselskadad elev i klassen. Men det blir ändå betydligt fler byten än i de lägre klasserna.

Om eleven vill byta skolform, gör elev och föräldrar ett besök på skolan. I de kommuner där det finns hörselpedagog fungerar denne som en länk mellan de olika skolformerna samt som stöd för eleven. Övergången mellan de olika skolformerna sker i samråd med föräldrar, rektor på respektive skola, hörselpedagog, skolsköterska och ev. skolpsykolog. Även hörselvårdens barnhabilitering kan vara involverad. Det är viktigt att informationen fungerar bra vid stadiemyten. Här spelar skolsköterskorna en viktig roll. Tillsammans med hörselpedagogen informerar hon den nya skolan om elevens hörselskada. Detta måste ske i så god tid att det finns möjlighet till ev. åtgärder i klassrummet/klassrummen.

Det är den enskilda skolan som ansvarar för att ljudmiljön är tillfredsställande. Det finns inga särskilda pengar att söka för att förbättra ljudmiljön, utan pengar till detta ska tas ur den redan hårt bantade skolbudgeten.

Elevbeskrivning:

Jalkal, 17 år, säger (med hjälp av tolk):

”Jag har varit i Sverige i ett år, och jag förstår mycket, men jag vill inte prata själv. De andra i klassen pratar jättemycket hela tiden, men jag lär mig bättre om jag lyssnar ... jag är osäker på uttalet i svenska. Min doktor har sagt att när jag är 18 år, kan jag operera örat ... då kommer jag att prata mer.”

Jalkal har en lärare som är utbildad att lära ut svenska som andraspråk men som saknar kunskap och erfarenhet kring hörselskador och dess konsekvenser för inlärningen. Läraren uttrycker sin oro till skolsköterskan, som i sin tur tar kontakt med hörselpedagogen.

Hörselpedagogen gör ett besök i Jalkals klass under en halv dag för att observera och sedan ge läraren råd om vad hon bör tänka på i undervisningssituationen, för att Jalkal ska hänga med bättre.

Elevvårdsteamet på skolan ordnar också ett möte med Jalkal och de personer som behöver känna till hans hörselnedsättning. Eftersom Jalkal saknar föräldrar och bor på ett ungdomsboende, inbjuds Jalkals kontaktperson. Jalkal vill också att de tre pojkar han delar lägenhet med ska bjudas in. På mötet berättar Jalkal om sig själv och sin hörselnedsättning. De flesta kände till att Jalkal har en hörselnedsättning men hade inte förstått konsekvensen av denna.

På mötet upprättas ett åtgärdsprogram angående Jalkals fortsatta studier.

– Syokonsulenten undersöker olika gymnasiealternativ, bl.a. hörselgymnasium.

– Kurator tar kontakt med arbetsförmedlingen angående sommarjobb.

– Hörselpedagogen ansvarar för information till gymnasieskolan.

– Svenskläraren ger Jalkal extra lektioner.

Jalkals modersmåls lärare kommer att finnas med under tre lektioner i veckan i den ordinarie undervisningen. Han ska ge stöd på Jalkals modersmål, som är turkiska, i svenska och matematik.

Inför gymnasiet

I dag går nästan alla elever vidare till gymnasiestudier.

- Vilket program ska en elev med hörselnedsättning välja?
- Finns det något man bör tänka på?

En elev med hörselnedsättning väljer som alla andra elever den linje som är mest intressant för honom/henne. Det bästa studieresultatet uppnås om man gör något som intresserar. Visst finns det en del saker att tänka på, såsom att undvika bullriga utbildningar, utbildningar där det krävs mycket kundkontakt, telefon osv. Men detta är så individuellt att man inte kan säga något generellt. Det viktigaste är att vägleda och lyssna på eleven. Det är syokonsulenten på skolan tillsammans med hörselpedagogen som ansvarar för informationen till elev och föräldrar. Den praotid som gjorts under högstadiet kan vara vägledande ur hörselhänseende.

När eleven kommer till gymnasiet, kan hon/han få hjälp av en hörselpedagog att informera berörda lärare om hörselskadan och dess konsekvenser, om han/hon inte vill göra det själv. Eleven förväntas också ta ansvar för de hörhjälpmedel som behövs i undervisningen, att själv se till att mikrofon och sändare är laddade och att läraren använder sändaren. Detta kan ibland vara svårt för eleverna, och de kan behöva hjälp. Tyvärr finns det inte hörselpedagoger i samma utsträckning på gymnasiet som inom grundskolan, och kompetensen finns inte heller på den enskilda skolan. Gymnasiet kan därför ibland bli en mycket jobbig tid för eleven.

För eleven med hörselnedsättning och invandrarbakgrund blir det ännu jobbigare på grund av bristande kunskaper i såväl det svenska språket som i olika ämnen. Det är inte ovanligt att dessa elever inte har betyg så det räcker att komma in på de nationella programmen utan får lov att läsa ett individuellt program.

Eleverna kan ibland genom extra prövning, s.k. fri kvot, ges plats på ett särskilt program med tanke på hörselnedsättningen, även om betyget inte räcker. Men det krävs alltid att eleven är godkänd i alla ämnen.

Att vara hörselskadad och tonåring kan ibland vara mycket tufft. Man vill vara som alla andra, och ofta åker hörapparaten av under en period. Några vill inte ha hörapparaten, därför att de blir retade eller för att det är så besvärligt att förklara för andra vad de har i örat. Många ungdomar blir specialister på att "låtsas" höra. Det är också känsligt att vara "annorlunda" i en period då man börjar intressera sig för det motsatta könet.

Susanne, 19 år, från Sverige:

"Vem vill vara ihop med en som inte hör och är dum i huvudet? Jag är inte dum i huvudet, men killarna tror det, om jag har hörapparaten på mig. När man väl lärt känna killarna, är det lättare ... då kan man berätta. Jag har varit tillsammans med en kille som tyckte att det var OK att jag har hörapparat."

Rasha, 19 år, från Iran:

”Jag har inte hörapparatur på mig, när jag träffar andra iranier. Min pappa skäms över att jag inte hör. Jag vill ju inte heller verka dum! Jag kommer att gifta mig med en iranier. Det är viktigt för familjen. Iranier har inte samma syn på handikapp som svenskarna. Jo ... en del förstås ... men det vet jag inte innan. Fast jag kommer aldrig att gifta mig med en man som inte respekterar mig som den jag är.”

I Örebro finns ett riksgymnasium för hörselskadade. Kommunala hörselgymnasier finns i Göteborg och Stockholm.

Vidare studier

Högskolor

När man börjar på en högskola, kan det vara bra att känna till att det finns en handikapphandläggare, som kan ge stöd kring praktiska frågor. Om skolan måste göra anpassningar för den hörselskadade eleven, bör detta framgå i ansökningarna. Det är viktigt att kontakta handläggaren i god tid så att de anpassningar som behöver göras hinner bli färdiga till terminstart.

Folkhögskolor

På följande folkhögskolor finns kurser för deltagare med hörselskada/dövhet:

Fellingsbro folkhögskola, Fristads folkhögskola, Kaggeholms folkhögskola, MoGård, Nordiska folkhögskolan, Sundsgårdens folkhögskola, Västanviks folkhögskola och Önnestads folkhögskola.

Vill du veta mer om kursinnehåll, kan du beställa katalog från:

Folkhögskolornas informationstjänst (FIN)

Box 740

101 35 STOCKHOLM